

ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГО «НАУКОВИЙ КЛУБ «СОФУС»

ISSN 2410-0919 (Print)
ISSN 2410-7476 (Online)

ЕКОНОМІЧНИЙ ДИСКУРС

Міжнародний науковий журнал

Заснований у 2013 році

Випуск 1-2

2022

ЕКОНОМІЧНИЙ ДИСКУРС

Міжнародний науковий журнал

Заснований у 2013 році
Виходить до 4 разів на рік

Випуск 1-2. 2022
DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919>

ISSN 2410-0919 (Print)
ISSN 2410-7476 (Online)

Співзасновники: Львівський торговельно-економічний університет, Подільський державний університет, ГО «Науковий клуб «СОФУС»

Головний редактор:
Барна М.Ю. – д.е.н., професор (Україна)

Заступник головного редактора:
Іванишин В.В. – д.е.н., професор (Україна)

Виконавчий редактор:
Семенішена Н.В. – д.е.н., доцент (Україна)

Відповідальний секретар:
Сидорук Б.О. – д.е.н., с.н.с. (Україна)

Випусковий редактор:
Сава А.П. – д.е.н., с.н.с. (Україна)

Редакційна колегія:

Андрейків Т.Я. – д.ф., доцент (Україна)
Анісіч З. – д-р н., професор (Сербія)
Барроз Р. – професор (Іспанія)
Білан Ю. – д.ф., (Польща)
Васильців Т. – д.е.н., професор (Україна)
Куцик В.І. – д.ф., професор (Україна)

Куцик П.О. – д.е.н., професор (Україна)
Лупак Р.Л. – д.е.н., професор (Україна)
Рагуз І.В. – д-р, професор (Хорватія)
Семак Б. – д.е.н., професор (Україна)
Семенішена Н.В. – д.е.н., доцент (Україна)
Ясінецька І. – д.е.н., професор (Україна)

Мовний редактор: **Гуменюк І.І.** – д-р ф., перекладач (Україна)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського торговельно-економічного університету
(протокол № 13 від 30.06.2022 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого ЗМІ
КВ № 21695-1595Р від 24.11.2015 р.*

*Журнал включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України
згідно наказу МОН України № 409 від 17.03.2020 р. (економічні науки: спеціальності
051 Економіка, 072 Фінанси, банківська справа та страхування, 073 Менеджмент,
076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність)*

Журнал індексується в міжнародних каталогах та наукометричних базах: Advanced Science Index (ASI), The Cite Factor, The Global Impact Factor (GIF) (IF - 0,676), International Society for Research Activity (ISR AJIF), The Journals Impact Factor, PIHЦ, ResearchBib, Directory of abstract indexing for journals (DAIJ), InfoBase Index (IF -3,3), Index Copernicus (ICV 2019 – 71,84), MIAR (ICDS - 0,3), Academia.edu, Scribd, The Electronic Journals Library, Universitätsbibliothek Leipzig (EZB), Open Academic Journals Index (OAJI), Scientific Indexing Service (SIS), International Institute of Organized Research (I2OR) database, Pak Academic Search WZB, WorldCat, EconBiz.

Адреса редакції:

ГО «Науковий клуб «СОФУС», Україна, 46027, м. Тернопіль, а/с 553. тел. +38 (098) 787-81-47.
E-mail: ijournal.ed@gmail.com. web: www.ed.pdatu.edu.ua

Відповідальність за оригінальність (плагіат) тексту наукової статті, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних назв, географічних назв та інших відомостей, а також за те, що в матеріалах не містяться дані, що не підлягають відкритій публікації несуть автори наукових праць. Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії збірника. Передрук та переклад статей дозволяється лише за згодою редакції та автора.

© Львівський торговельно-економічний університет,
Подільський державний університет,
ГО «Науковий клуб «СОФУС», 2022
© Економічний дискурс, 2022

LVIV UNIVERSITY OF TRADE AND ECONOMICS
STATE UNIVERSITY IN PODILYA
SCIENTIFIC CLUB «SOPHUS»

ISSN 2410-0919 (Print)
ISSN 2410-7476 (Online)

THE ECONOMIC DISCOURSE

International scientific journal

Founded in 2013

Issue 1-2

2022

THE ECONOMIC DISCOURSE

International scientific journal

Founded in 2013
Periodicity: up to 4 times a year

Issue 1-2. 2022

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919>

ISSN 2410-0919 (Print)
ISSN 2410-7476 (Online)

Founders: Lviv University of Trade and Economics, State University in Podilya, Scientific Club «SOPHUS»

Editor in Chief:

Marta Barna – Dr.sc.(Economics), Professor (Ukraine)

Associate Editor:

Volodymyr Ivanyshyn – Dr. sc. (Econ), Professor (Ukraine)

Executive Editor:

Nataliia Semenyshena – Dr. sc. (Econ), Assoc. Prof. (Ukraine)

Responsible Secretary:

Borys Sydoruk – Dr.sc.(Economics), Senior Researcher (Ukraine)

Managing Editor:

Andriy Sava – Dr.sc.(Economics), Senior Researcher (Ukraine)

Editorial Board:

Tetyana Andreikiv – PhD in Econ., Assoc. Prof. (Ukraine)

Zoran Anišić – Dr., Professor (Serbia)

Rafael Hernandez Barros – Professor (Spain)

Yuriy Bilan – Dr. (Poland)

Taras Vasylytsiv – Dr.sc.(Economics), Professor (Ukraine)

Valentyna Kutsyk – PhD in Econ., Professor (Ukraine)

Petro Kutsyk – Dr.sc.(Economics), Professor (Ukraine)

Ruslan Lupak – Dr.sc.(Economics), Professor (Ukraine)

Ivona Vrdoljak Raguz – Dr., Professor (Croatia)

Bogdan Semak – Dr.sc.(Economics), Professor (Ukraine)

Nataliia Semenyshena – PhD in Econ., Assoc. Prof. (Ukraine)

Iryna Yasinetska – Dr.sc.(Economics), Professor (Ukraine)

Language Editors: **Iryna Humeniuk** – Ph.D. in Philology (Ukraine)

*Recommended for publication by Academic Council
Lviv University of Trade and Economics
(protocol# 13, from 06.30.2022)*

*State registration
KB № 21695-1595P reissued 11.24.2015.*

*The journal is included in category "B" of the List of scientific professional publications of Ukraine
by order MES of Ukraine #409 from 03.17.2020. (economic sciences: specialties
051 Economic, 072 Finance, banking and insurance, 073 Management,
076 Entrepreneurship, trade and exchange activities)*

The journal is indexed in international directories and scientometric databases: Advanced Science Index (ASI), The Cite Factor, The Global Impact Factor (GIF) (IF - 0,676), International Society for Research Activity (ISRAJIF), The Journals Impact Factor, PIHLJ, ResearchBib, Directory of abstract indexing for journals (DAIJ), InfoBase Index (IF -3,3), Index Copernicus (ICV 2019 – 71,84), MIAR (ICDS - 0,3), Academia.edu, Scribd, The Electronic Journals Library, Universitätsbibliothek Leipzig (EZB), Open Academic Journals Index (OAJI), Scientific Indexing Service (SIS), International Institute of Organized Research (I2OR) database, Pak Academic Search WZB, WorldCat, EconBiz.

Editorial Office:

Scientific club «SOPHUS», Ukraine, 46027, Ternopil, box 553. tel. +38 (098) 787-81-47.

E-mail: ijournal.ed@gmail.com. web: www.ed.pdatu.edu.ua

Responsibility for originality (plagiarism) the text of the article, the accuracy of facts, quotations, statistics, proper names, place names and other information, as well as the fact that the materials do not contain data that can't be open publication are the authors of scientific papers. The opinions of the authors of publications may not coincide the views of the editorial board of the collection. Reprint and translation of articles is allowed on the written consent with the editorial office and the author.

© Lviv University of Trade and Economics,
State University in Podilya,
Scientific Club «SOPHUS», 2022
© The Economic Discourse, 2022

З М І С Т

Економіка

Вербіцька Інеса, Гончар Галина ЕКСПОРТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ	7-13
Гонак Ігор, Костецький Ярослав НЕОБХІДНІСТЬ ОТРИМАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ГРОМАДЯНАМИ ТА ВИВЧЕННЯ ОСНОВ КРИПТОВАЛЮТНОГО БІЗНЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	14-22
Ібаттулін Марат, Свиноус Надія УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ВИРОБНИЦТВА М'ЯСА В КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	23-33
Івановський Андрій ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНОВИХ	34-43
Лозиченко Олександр НЕСТАЦІОНАРНА ЕКОНОМІКА: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ	44-51
Мулик Ярославна ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІК МАРКЕТИНГОВИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА	52-63
Нікітченко Сергій, Степура Людмила МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ	64-73
Пронько Людмила СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ЗАСІБ ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	74-81
Сидорук Борис, Яшук Тетяна, Панькевич Віталій ОЦІНКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ В СИСТЕМІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	82-90
Фінанси, банківська справа та страхування	
Бугель Юлія ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	91-96
Сидор Галина, Савків Уляна, Андрусів Уляна ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	97-105
Менеджмент	
Баглей Ростислав, Бучинська Тетяна, Гомотюк Вікторія ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	106-116
Підприємництво, торгівля та біржова діяльність	
Хахула Богдан КЛАСТЕРИ, ЯК ЗАСІБ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИРОЩУВАННЯ КРУП'ЯНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ	117-126
Відомості про авторів	127-130

C O N T E N T

Economics

Inesa Verbitska, Halyna Honchar UKRAINE'S EXPORTS IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW: PROBLEMS AND WAYS OF SOLUTION	7-13
Igor Gonak, Yaroslav Kostetskyi THE NEED FOR CITIZENS TO OBTAIN HIGHER EDUCATION AND STUDY THE FUNDAMENTALS OF CRYPTOCURRENCY BUSINESS AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE	14-22
Marat Ibattulin, Nadiya Svytnous IMPROVING STATE SUPPORT FOR MEAT PRODUCTION IN THE CONTEXT OF FOOD SECURITY FOR THE POPULATION OF UKRAINE	23-33
Andrii Ivanovskyi THEORETICAL FUNDAMENTALS OF FUNCTIONING OF THE GRAIN MARKET	34-43
Oleksandr Lozychenko NON-STATIONARY ECONOMY: ESSENCE AND FEATURES OF FORMATION	44-51
Yaroslavna Mulyk FORMATION AND ACCOUNTING OF MARKETING COSTS OF THE ENTERPRISE	52-63
Serhii Nikitchenko, Liudmyla Stepura METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF AN AGRICULTURAL PRODUCTION DIVERSIFICATION STRATEGY IN UKRAINE	64-73
Lyudmyla Pronko SOCIAL POLICY OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES AS A MEANS OF REPRODUCING HUMAN CAPITAL IN RURAL AREAS	74-81
Borys Sydoruk, Tetiana Yashchuk, Vitaliy Pankevich ASSESSMENT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ECOLOGICAL AND ECONOMIC FACTORS IN THE SYSTEM OF AGRICULTURAL LAND USE	82-90
Finance, banking and insurance	
Yuliia Buhel SOURCES OF FINANCIAL PROVISION OF EDUCATIONAL SERVICES IN UKRAINE	91-96
Halyna Sydor, Uliana Savkiv, Uliana Andrusiv FINANCIAL SUPPORT OF EDUCATIONAL SERVICES IN UKRAINE	97-105
Management	
Rostyslav Bahlei, Tetiana Buchynska, Viktoriia Homotiuk THE MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF OPERATIONAL MANAGEMENT TECHNOLOGIES IN MODERN CONDITIONS	106-116
Entrepreneurship, trade and exchange activities	
Bohdan Khakhula CLUSTER AS A MEANS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF GRAIN CROP GROWING IN UKRAINE	117-126
Information about the authors	127-130

Пронько Людмила. Соціальна політика об'єднаних територіальних громад як засіб відтворення людського капіталу сільських територій. *Економічний дискурс*. 2022. Випуск 1-2. С. 74-81.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2022-1-8>

УДК 332.146 : 352.075 : 331.101.262 (1-22)

JEL Classification J41, O15, R23

Пронько Людмила

к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

E-mail: pronkol@ukr.net

ORCID: 0000-0001-5633-901X

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ЗАСІБ ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Анотація

Вступ. Найважливішим завданням сучасного етапу соціально-економічного розвитку країни є формування цілеорієнтованої на інтереси громадян соціальної політики, спрямованої на створення умов, що забезпечують достатній рівень якості життя та вільний розвиток людини, зниження соціальної нерівності, підвищення доходів населення, забезпечення загальної доступності та прийнятної якості базових соціальних послуг. По суті, йдеться про вирішення стратегічної проблеми – покращення якості життя населення країни, що є особливо актуальним для мешканців сільської місцевості, так як вирішення проблем стабільного розвитку економіки та підвищення добробуту населення в Україні багато в чому визначається розвитком сільських територій.

Методи. В процесі проведення досліджень використано загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень, зокрема: системний підхід – при вивченні зв'язків між явищами і процесами в системі забезпечення відтворення людського капіталу сільських територій; статистичний аналіз – при визначенні тенденції відтворення сільського населення країни; порівняльний – для зіставлення соціально-економічних умов відтворення людського капіталу сільських територій; діалектичний та абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень і формування висновків.

Результати. Обґрунтовано напрями поліпшення умов для формування та розвитку людського капіталу сільських територій у стратегічній перспективі: покращення життєвого середовища проживання сільського населення; забезпечення демографічного зростання у сільській місцевості; підвищення якості освітніх послуг на селі; одержання своєчасної та якісної медичної допомоги; забезпечення високого рівня заробітної плати; інтеграція сільського населення в економіку, що базується на знаннях. Стратегічний розвиток сільських територій та сільського соціуму повинен базуватися на збереженні традиційної культури та її відтворенні, збереженні національних витоків та релігійних традицій, які забезпечують соціальну, професійну та культурну самоідентифікацію індивідів в умовах децентралізації сільських громад.

Перспективи. Запропоновані заходи можуть бути використанні при розробці Стратегії соціально-економічного розвитку сільських об'єднаних територіальних громад в умовах процесу децентралізації. В умовах повоєнного відродження України буде посилюватися роль об'єднаних територіальних громад у відродженні поселенської мережі та стимулювання щодо повернення населення шляхом відновлення діяльності об'єктів соціальної інфраструктури та створення додаткових робочих місць, зокрема шляхом самозайнятості, що є перспективним для наших подальших досліджень.

Ключові слова: людський капітал, соціальна політика, децентралізація, об'єднана територіальна громада, соціальна інфраструктура.

Вступ.

Найважливішим завданням сучасного етапу соціально-економічного розвитку країни є формування цілеорієнтованої на інтереси громадян соціальної політики, спрямованої на створення умов, що забезпечують достатній рівень якості життя та вільний розвиток людини, зниження соціальної нерівності, підвищення доходів населення, забезпечення загальної доступності та прийнятної якості базових соціальних послуг. По суті, йдеться про вирішення стратегічної проблеми – покращення якості життя населення країни, що є особливо актуальним для мешканців сільської місцевості, так як вирішення проблем стабільного розвитку економіки та підвищення добробуту населення в Україні багато в чому визначається розвитком сільських територій.

У більшості країн, зокрема європейських, сільський розвиток виділяється в особливий напрям економічної та соціальної політики держави. Водночас у вітчизняній практиці нашої держави реалізація принципів сільського розвитку відбувається повільніше, незважаючи на значне посилення в останні роки уваги з боку держави до проблем сільських територій, розвитку соціального середовища та людського потенціалу, управління соціальними ресурсами на селі, тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемам соціальної політики сільських територій приділена увага в дослідженнях: Т. Білорус, Д. Богині, О. Бородіної, Н. Гавкалової, І. Гончаренко, Т. Житник, В. Дієсперова, М. Ігнатенка, М. Кропивка, М. Маліка, Л. Михайлової, Т. Олійник, Л. Потьомкіна, В. Юрчишина, К. Якуби та багатьох інших. Однак у сучасних умовах деякі питання залишаються недостатньо дослідженими. Це пов'язано, перш за все, з тим, що проблема розвитку сільських територій викликає інтерес своєю багатогранністю, однак, у науковому відношенні соціальні основи сільського розвитку вивчаються сегментарно.

Мета.

Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності соціальної політики в об'єднаних територіальних громадах в умовах процесу децентралізації.

Методологія дослідження.

В процесі проведення досліджень використано загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень, зокрема: системний підхід – при вивченні зв'язків між явищами і процесами в системі забезпечення відтворення людського капіталу сільських територій; статистичний аналіз – при визначенні тенденції відтворення сільського населення країни; порівняльний – для зіставлення соціально-економічних умов відтворення людського капіталу сільських територій; діалектичний та абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень і формування висновків.

Результати.

В умовах переходу аграрної економіки на ринкову модель господарювання відбувалася комерціалізація соціальної сфери сільських населених пунктів, комунального господарства та інженерної інфраструктури за кількома різними напрямками: за рахунок вкладення приватних інвестицій у ті галузі, які могли забезпечити швидко окупність (торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування, комунальне господарство); створення різних форм соціального обслуговування населення на платній основі (платні групи в дитячих садочках, платна позашкільна зайнятість учнівської молоді, відкриття торгових точок у розважальних закладах і закладах культури тощо); фактично повне заміщення окремих видів обслуговування сільського населення, які раніше монополізувала та забезпечувала держава, приватним сектором (міжміські перевезення пасажирів, розбудова мережі поштового зв'язку «Нова пошта»); залучення сільського населення до посилюючої

участі як у фінансуванні, так і в різних формах участі у спорудженні та ремонті об'єктів соціального призначення, внутрішньосільських мереж комунального господарства (водо- і газопроводів, каналізації, утилізації твердих побутових відходів), спорудженні різних елементів і об'єктів благоустрою [1].

Водночас набувають певного поширення нові форми обслуговування сільського населення, зокрема: підвезення учнів, що мешкають у віддалених селах, шкільними автобусами до загальноосвітніх шкіл; поліпшення обслуговування сільських жителів населених пунктів, які не є центрами місцевих рад, шляхом організації постійного транспортного сполучення із центрами надання адміністративних і соціальних послуг та ін. Для розв'язання зазначених проблем за рахунок коштів місцевих рад або субвенцій з державного бюджету проводилося придбання спеціалізованого транспорту, оперативно вирішувалися питання їхнього забезпечення необхідними ресурсами (паливно-мастильними матеріалами і водіями) та організація постійного міжпоселенського сполучення [2].

Отже, згортання мережі стаціонарних форм соціального обслуговування сільських жителів різною мірою відбувалося на основі організації транспортного сполучення із центрами з надання адміністративних і соціальних послуг.

Результати угруповання даних суцільного обстеження сіл Київської області характеризують і кількісно, і певною мірою якісно ті об'єкти соціального призначення та елементи інженерної інфраструктури та благоустрою населених пунктів, які не лише вдалося зберегти від фізичної руйнації та забезпечити їх фінансування у складні 1990-ті роки, а по можливості приростити й частково оновити у 2000-ні та наступні роки. Однак переважно на новій основі – шляхом активного включення у ці процеси приватного сектора та впровадження ринкових методів підприємницької діяльності.

Наведений перелік об'єктів різного функціонального призначення у цілому охоплює увесь спектр послуг соціального призначення, які повинні мати можливість отримати сільські жителі [3]. Конкретні статистичні дані по кожному показникові розкривають рівень забезпеченості досліджуваного регіону об'єктами соціального призначення. Проте, наведені дані не можуть відобразити реальний стан задоволення соціальних потреб. З урахуванням принципу економічності надання соціальних послуг не в кожному населеному пункті може бути розміщений весь набір об'єктів соціального призначення. Це залежить, насамперед, від розмірів (людності) населених пунктів та наявності необхідного контингенту споживачів послуг, а вже потім – від реальних можливостей держави та/або місцевих органів самоврядування щодо спорудження необхідних об'єктів за умови їх відсутності.

Однак навіть наявність у населеному пункті відповідних об'єктів соціального призначення не завжди гарантувала вирішення проблеми соціального обслуговування його жителів. Для цього крім необхідного фінансування, був потрібний відповідно підготовлений персонал. Отже, проблема доступності діючих об'єктів сфери соціального обслуговування та/або пунктів надання адміністративних послуг саме і вирішується через розвиток міжселенних зв'язків із кожним населеним пунктом за умови, що в них є необхідні групи споживачів відповідних видів послуг. Тому, відсутність необхідного об'єкта або можливості отримати послуги за місцем проживання компенсується організацією міжселенного сполучення громадським, приватним чи власним транспортом.

Водночас обстеженням 2020 р. було надано можливість органам місцевого самоврядування оцінити ситуацію щодо кількості сільських поселень, де за наявності мінімальної групи споживачів доцільно було б відкрити певний соціальний заклад, пункт громадського харчування або відділення зв'язку. Зокрема, місцеві органи самоврядування дійшли до висновку: оскільки існує відповідний контингент споживачів, було б доцільно відкрити у населених пунктах: а) дитячий дошкільний заклад – 165 сіл (хоча їх не було в 645 селах); б) школу – 48 сіл (відповідно 596 сіл); в) лікарняний заклад – 54 села (258 сіл); г) торговельний заклад – 77 сіл (215 сіл); д) їдальню, кафе – 102 села

(536 сіл); е) відділення зв'язку – 54 села (830 сіл).

Це вже значно більш ґрунтовніша характеристика сільських населених пунктів, і вона розкриває першочергові завдання щодо спорудження нових об'єктів соціального обслуговування місцевих жителів або ж вирішення зазначених проблем в інший спосіб [4]. Зрозуміло, що не всі із вищезгаданих пропозицій будуть оперативно реалізовані, однак, беручи до уваги нову конфігурацію адміністративно-територіального устрою України та досліджуваної області, тобто формування ТГ, вони можуть бути скориговані та прийняті до впровадження в оглядовій перспективі.

Проведений аналіз наведених статистичних і розрахункових даних доступного числа показників засвідчив, що здебільшого в останні чотири роки вони стабілізувалися, за винятком житлово-комунальної сфери та торгівлі. Зокрема, зменшилася кількість стаціонарних об'єктів торгівлі (на 3,5%), але водночас збільшилася їхня торговельна площа (на 10,5%), тобто фактично закриваються дрібні торгові точки, а в експлуатацію вводяться нові об'єкти з великою площею. Однак можна допустити, що торговельне обслуговування сільських жителів невеликих населених пунктів погіршується або ж вони залишаються взагалі без торгових точок.

Протилежна тенденція у сфері житлово-комунального господарства, зокрема загальна площа сільського житлового фонду за чотири роки, збільшилася на 2,1 млн м² (на 7%), а його частка у житловому фонді по області – на 0,5 в.п. Помітно зросла і частка сільського житлового фонду, який облаштовано водопроводом (на 6,5 в.п. – до 49,5%), каналізацією (на 6,3 в.п. – до 47,7%) та гарячим водопостачанням (на 5,2 в.п. – до 37,6%). Це свідчить про те, що переважна частина нового житла забезпечена основними комунальними зручностями. Оскільки житло споруджується не лише сільським населенням, але й мігрантами (чи внутрішніми переселенцями), жителями столиці та інших міських поселень пристойного регіону, як «друге житло» для міських жителів чи переселенців, то це досить непросте питання потребує поглибленого аналізу [5].

Зазначимо, що спорудження житла різного функціонального призначення у сільській місцевості відбувалося за кількома напрямками, які можна систематизувати й виокремити наступним чином: традиційно, тобто сільським населенням на правах приватної власності, підприємствами та організаціями для своїх працівників, а також міськими жителями, які в різний спосіб набували права власності на земельну ділянку в межах населеного пункту і споруджували за власні кошти приватні житлові будинки садибного типу з дотриманням усіх архітектурно-будівельних вимог; будівництво дачних і садових будинків із господарськими спорудами й будівлями на землях садово-дачних кооперативів, яке проходило виключно за рахунок власників та відповідно до їхнього розуміння проєктування та забудови, але пізніше почало набувати офіційних «прав громадянства» у сільському житловому фонді.

Зокрема, згідно із статистичними даними за 2020 р., практично шосту частину житла (493,9 тис. м²), введеного в експлуатацію в сільській місцевості, становили дачні та садові будинки. Водночас, останній нормативний акт з цього питання був прийнятий в 2020 р., зокрема: Порядок проведення технічного обстеження та прийняття в експлуатацію індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, будівель і споруд сільськогосподарського призначення, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з незначними наслідками (СС1), збудовані на земельній ділянці відповідного цільового призначення без дозвільного документа на виконання будівельних робіт; спорудження сільських або котеджних містечок (КМ).

За спостереженнями, чисельність сільського населення зростає внаслідок впливу різних чинників, однак, на нашу думку, значною мірою це пов'язано із зміною чинного законодавства стосовно реєстрації місця проживання в дачних і садових будинках, але за умови їх переведення в житлові. Унормування цієї проблеми дозволило вирішити значний комплекс питань, пов'язаних із реалізацією прав громадян, що стосувалися різнопланових фінансових аспектів (отримання пенсії, соціальної допомоги, оформлення кредитів), соціального обслуговування, голосування на виборах, військового обліку та ін. Порядок переведення дачних і садових будинків у категорію житлових

унормовано відповідною постановою Уряду України.

Усім забудованим земельним масивам, що є спільною власністю дачних і садових кооперативів, були присвоєні найменування вулиць, і вони стали частиною того населеного пункту, з яким пов'язані адміністративно або територіально [6]. Рішення про переведення дачних і садових будинків у жилі стало підставою для внесення відповідних змін до записів Державного реєстру речових прав на нерухоме майно в порядку, визначеному законодавством.

Котеджні містечка (КМ), розташовані у межах 7–35 км від столиці, на нашу думку, мають достатньо підстав, щоб розглядати їх як населені пункти (точніше, їхні складові частини), які виконують важливі житлові, господарсько-допоміжні, відновлювально-рекреаційні й інші функції. Однак ключова функція сільського поселення, тобто виробництво сільськогосподарської продукції, фактично відійшла на другий і навіть третій план [7].

Одним із важливих напрямів формування сприятливого життєвого середовища для розвитку людського капіталу на селі є формування стратегічних планів і програм соціально-економічного розвитку населених пунктів, а також розроблення комплексу заходів з метою їх реалізації [8]. Це перші спроби нового керівництва ОТГ вийти на сучасний рівень практичного розуміння переваг децентралізації та їх реалізації стосовно не лише населеного пункту – центру об'єднаної громади.

З огляду на це необхідно привернути увагу до таких нових обставин, зокрема: значне зменшення кількості районних центрів в оглядовому майбутньому матиме наслідком відчутне звуження реальних повноважень, які залишаються за такими райцентрами, та передачу значної частини зменшених повноважень на нижчий рівень – об'єднаним громадам. Це стосується як набуття нових повноважень, так і наповнення додатковим змістом традиційних, зокрема: освіти; медичного обслуговування; формування і виконання місцевого бюджету; управління комунальним майном і розвитку територій, що увійшли до об'єднаної громади; надання згоди на розміщення на її території нових об'єктів; встановлення місцевих податків і зборів тощо;

Встановлено, що об'єднані громади у своїй діяльності поступово переорієнтовуються на управління ними з обласного центру, а роль районного згортається до реалізації лише обмежених державних функцій (реєстрація актів цивільного стану, соціальний захист населення та захист дітей тощо).

Водночас районні ради будуть поступово переорієнтовані на забезпечення організації та виконання функцій міжмуніципального співробітництва; створення об'єднаної громади супроводжується не лише реальним розширенням її зовнішніх меж, а й ущільненням та збільшенням кількості покладених на Голову територіального об'єднання, спеціалістів і місцеву раду функцій, наділенням їх додатковими повноваженнями, посиленням відповідальності за розвиток територій і населених пунктів, що перебувають під їхньою юрисдикцією; створення та офіційна легалізація об'єднаної громади супроводжується збільшенням власних надходжень до місцевого бюджету за рахунок як розширення кола об'єктів оподаткування (майно, товари, дохід/прибуток, обороти з реалізації, операції з постачання тощо) й коригування пропорцій розподілу відрахувань для різних рівнів бюджетів, так і капіталізації невикористовуваних ресурсів та об'єктів, акумуляції різних внутрішніх і зовнішніх активів; розширюється коло невідкладних завдань, вирішення яких необхідно оперативним забезпечити відповідними ресурсами, що виступає об'єктивною передумовою для виокремлення, глибокого усвідомлення сучасних викликів і проблем та їх подолання, визначення і окреслення перспективних цілей з метою реалізації при розробленні Стратегії розвитку громади та ін [9].

Аналіз засвідчив, що до розроблення планів і програм соціально-економічного розвитку окремих населених пунктів, переважно центрів ОТГ, долучається керівництво різних типів об'єднаних громад, які можна виокремити й охарактеризувати таким чином: віддаленість від важливих адміністративних і соціально-економічних центрів та часто ускладнена транспортна доступність; наявність в окремих випадках «неформального центру прийняття рішень» (представники політичних партій або ж місцевих чи зовнішніх економічних груп впливу), що повністю

контролює і практично впливає на прийняття усіх важливих рішень місцевою владою та громадою; реальна автономія громади в самостійному вирішенні усіх життєво важливих питань як результат комплексної сформованості соціальної сфери та наявності достатнього виробничого потенціалу, що сукупно забезпечує її самодостатність [10].

Зазначимо, що в Україні є приклади об'єднаних територіальних громад, які будуть відповідати наведеним характеристикам, і тому доцільно проаналізувати програми їхнього розвитку детальніше. Доцільно привернути увагу й до тих ключових індикаторів, досягнення яких буде свідчити про фінансову спроможність громад, а саме: чисельність громади не повинна бути меншою ніж 5–7 тис. жителів; частка базової дотації – не більше 30% від суми власних доходів; витрати на утримання управлінського апарату – не більше 20–25% від обсягу власних доходів громади.

За наявності трансакційних витрат при формуванні й реалізації програм підвищення потенціалу людського капіталу в масштабах сільської території необхідно сільським ОТГ фінансувати дослідження інноваційного потенціалу людських ресурсів; моніторинг попиту агробізнесу на інновації для досліджень, розробників та організації, які спеціалізуються на впровадженні інновацій; моніторинг розроблених інновацій в академічних організаціях і факторів, які сприяють чи перешкоджають створенню та поширенню інноваційних розробок із подальшою публікацією результатів моніторингу, що призведе до зниження трансакційних витрат розробки бізнес-планів і виробництва інноваційної продукції, а також до посилення ефективної співпраці між освітою, наукою, бізнесом, державою і кінцевим споживачем у моделі взаємодії.

Висновки і перспективи.

Державна структурна політика, її принципова модифікація має бути зорієнтована на випереджальний розвиток соціальних галузей в сільській місцевості, оскільки їх звуження в процесі ринкових реформ призвело до скорочення високоінтелектуальних продуктивних сил та переливу людського капіталу в сфері, де формується менша величина доданої вартості. Інститути, які регулюють соціальні галузі, необхідно трансформувати на основі принципу соціального структурування. Зокрема, зі збільшенням тривалості життя у провідних країнах світу виникає попит на інноваційні технології, які сприяють активному довголіттю та працевлаштуванню людей старшого віку, на продукти і послуги високотехнологічної медичної допомоги та формування персоналізованого характеру соціальних галузей.

Самостійне виділення культурної компоненти людського капіталу передбачає формування соціальних інститутів в області соціокультурної діяльності, що створить можливість для кращого залучення людського фактору та бізнесових структур. В умовах нарощення гаджетизації та цифровізації економічних відносин необхідно інтенсифікувати ці процеси та віртуалізації галузей соціальної сфери на селі, оскільки в іншому разі виявиться неможливим забезпечити розширене відтворення людського капіталу з урахуванням НТП.

Отже, пріоритетність відтворення людського капіталу й залучення його в індустріальні економічні відносини потребує врахування тієї обставини, що природа технологічної політики в умовах глобального сучасного тренду базується на домінантності людини, як визначального інституціонального суб'єкта, а також розробки заходів за такими векторами: реіндустріалізація із подальшим високотехнологічним розвитком агробізнесу та створення соціально орієнтованих інститутів, які стимулюють мотивацію людини до продуктивної праці у сфері агробізнесу та інших видах підприємницької діяльності.

В умовах повоєнного відродження України буде посилюватися роль об'єднаних територіальних громад у відродженні поселенської мережі та стимулювання щодо повернення населення шляхом відновлення діяльності об'єктів соціальної інфраструктури та створення додаткових робочих місць, зокрема шляхом самозайнятості, що є перспективним для наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Варченко О. М., Свиноус І. В., Понедільчук Т. В. Розвиток підприємництва на базі особистих селянських господарств як засіб покращення якісної складової людського капіталу сільських територій. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип. 16. Т. 2. С. 114–125.
2. Проценко Н. М. Людський капітал сільських територій в контексті інноваційного розвитку сільського господарства. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2013. № 11. С. 193–200.
3. Литвинов А. І. Людський капітал в системі відтворення сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 8 (2). С. 5–8.
4. Волошина С. В. Композиційна побудова поняття «людський капітал». *Торгівля і ринок України*. 2020. №1. С. 51–61.
5. Качмар О. В. Інвестиції в людський капітал аграрних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. №16. С. 23–27.
6. Мазуренко О. В. Людський капітал тваринництва: галузева специфіка. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. №1. С. 22–25.
7. Сігайов А. О., Шинкарюк О. В. «Людський потенціал» та «людський капітал» як категорії механізму управління національним господарством. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. №5. С. 201–211.
8. Мартинова Л. Б. Соціальний та людський капітал у забезпеченні людського розвитку в Україні. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2016. №5. С. 213–219.
9. Васильєва О. О. Людський капітал в агропромисловому комплексі. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 11. С. 7–11.
10. Запхляк В. М., Мельник О. І. Людський капітал як чинник підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України. *Агросвіт*. 2017. № 3. С. 40–44.

Статтю отримано: 01.05.2022 / Рецензування 17.06.2022 / Прийнято до друку: 30.06.2022

Lyudmyla Pronko

Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Department of Administrative Management and Alternative Energy Sources
Vinnytsia National Agrarian University
Vinnytsia, Ukraine

E-mail: pronkol@ukr.net

ORCID: 0000-0001-5633-901X

SOCIAL POLICY OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES AS A MEANS OF REPRODUCING HUMAN CAPITAL IN RURAL AREAS

Abstract

Introduction. The most important task of the current stage of the country's social and economic development is the formation of a goal-oriented social policy aimed at the interests of citizens, aimed at creating conditions that ensure a sufficient level of quality of life and free human development, reducing social inequality, increasing the income of the population, ensuring the general availability and acceptable quality of basic social services. In essence, it is about solving a strategic problem – improving the quality of life of the country's population, which is especially relevant for residents of rural areas, since the solution to the problems of stable economic development and improvement of the population's well-being in Ukraine is largely determined by the development of rural areas.

Methods. General scientific and special methods of economic research were used in the process of conducting research, in particular: systemic approach – when studying the connections between phenomena and processes in the system of ensuring the reproduction of human capital in rural areas; statistical analysis – when determining the tendency of reproduction of the country's rural population; comparative – to compare the social and economic conditions of reproduction of human capital in rural areas; dialectical, abstract and logical – for theoretical generalizations and the formation of conclusions.

Results. The directions for improving the conditions for the formation and development of human capital in rural areas in

a strategic perspective are substantiated: improvement of the living environment of the rural population; ensuring demographic growth in rural areas; improving the quality of educational services in the countryside; receiving timely and high-quality medical care; ensuring a high level of wages; integration of the rural population into the knowledge-based economy. The strategic development of rural areas and rural society should be based on the preservation of traditional culture and its reproduction, preservation of national origins and religious traditions, which ensure social, professional and cultural self-identification of individuals in the conditions of decentralization of rural communities.

Discussion. The proposed measures can be used in the development of strategies for the social and economic development of rural united territorial communities in the context of the decentralization process. In the conditions of the post-war revival of Ukraine, the role of united territorial communities in the revival of the settlement network and stimulation of the return of the population through the restoration of social infrastructure facilities and the creation of additional jobs, in particular through self-employment, will be strengthened, which is promising for our further research.

Keywords: human capital, social policy, decentralization, united territorial community, social infrastructure.

References

1. Varchenko, O.M., Svynous, I.V., & Ponedilchuk, T.V. (2021). Rozvytok pidpryjemnyctva na bazi osobystyh seljanskyh gospodarstv jak zasib pokrashhennja jakisnoi skladovoi ljudskogo kapitalu silskyh terytorij [Development of entrepreneurship on the basis of personal farms as a means of improving the quality of human capital in rural areas]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky region* [Current Problems of Economic Development of the Region], 16, 2, 114–125. [in Ukr.].
2. Prochenko, N.M. (2013). Ljudskij kapital silskyh terytorij v konteksti innovacijnogo rozvytku silskogo gospodarstva [Human capital of rural areas in the context of innovative agricultural development]. *Visnyk HNAU. Serija: Ekonomichni nauky* [Bulletin KHNAU. Series: Economic Sciences], 11, 193–200. [in Ukr.].
3. Lytvynov, A.I. (2016). Ljudskij kapital v systemi vidtvorennja silskogospodarskyh pidpryjemstv [Human capital in the system of reproduction of agricultural enterprises]. *Naukovyj visnyk Uzhgorodskogo nacionalnogo universytetu. Serija: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy], 8 (2), 5–8. [in Ukr.].
4. Voloshyna, S.V. (2020). Kompozycijna pobudova ponjattja «ljudskij kapital» [Compositional construction of the concept of «human capital»]. *Torgivlja i rynek Ukrainy* [Trade and Market of Ukraine], 1, 51–61. [in Ukr.].
5. Kachmar, O.V. (2020). Investycii v ljudskij kapital agramykh pidpryjemstv [Investment in human capital of agricultural enterprises]. *Investycii: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience], 16, 23–27. [in Ukr.].
6. Mazurenko, O.V. (2017). Ljudskij kapital tvarynnyctva: galuzeva specyfika. [Human capital of animal husbandry: industry specifics]. *Visnyk Berdjanskogo universytetu menedzhmentu i biznesu* [Bulletin of Berdyansk University of Management and Business], 1, 22–25. [in Ukr.].
7. Sigajov, A.O., & Shynkarjuk, O.V. (2015). «Ljudskij potencial» ta «ljudskij kapital» jak kategorii mehanizmu upravlinnja nacionalnym gospodarstvom [«Human potential» and «human capital» as categories of the mechanism of national economy management]. *Formuvannja rynkovykh vidnosyn v Ukraini* [Formation of Market Relations in Ukraine], 5, 201–211. [in Ukr.].
8. Martynova, L.B. (2016). Socialnyj ta ljudskij kapital u zabezpechenni ljudskogo rozvytku v Ukraini. [Social and human capital in ensuring human development in Ukraine]. *Naukovyj visnyk Poltavskogo universytetu ekonomiky i torgivli. Serija: Ekonomichni nauky* [Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. Series: Economic Sciences], 5, 213–219. [in Ukr.].
9. Vasyljeva, O.O. (2016). Ljudskij kapital v agropromyslovomu kompleksi [Human capital in the agro-industrial complex]. *Prychornomorski ekonomichni studii* [Black Sea Economic Studies], 11, 7–11. [in Ukr.].
10. Zapuhljak, V.M., & Melnyk, O.I. (2017). Ljudskij kapital jak chynnyk pidvyshhennja konkurentospromozhnosti agramogo sektora ekonomiky Ukrainy [Human capital as a factor in increasing the competitiveness of the agricultural sector of Ukraines economy]. *Agrosvit* [Agroworld], 3, 40–44. [in Ukr.].

Received: 05.01.2022 / Review 06.17.2022 / Accepted 06.30.2022

